

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 631.1:336.777

*В. М. Семендяк,
асистент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський*

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВЕКСЕЛЬНИХ РОЗРАХУНКІВ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

*V. M. Semendiak,
assistant Department of Personnel Management and Labour Economics,
Kamyanets-Podilskiy National University John James, t. Kamyanets-Podilskiy*

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF BILL OF EXCHANGE'S CALCULATIONS IN AGRICULTURE OF UKRAINE

Досліджено економічну сутність організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків та визначено його основні елементи. Встановлено переваги використання векселів для вітчизняних сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання. Запропоновано нові підходи щодо вдосконалення системи вексельного обігу в Україні, а також визначено основні складові механізму ефективного вексельного обігу та шляхи їх вдосконалення.

The economic sense of the organizational and economic mechanism of bill of exchange's calculation and its basic elements are being investigated. The advantages of bills of exchange's using for domestic agricultural enterprises in modern terms are being defined. The new approaches in relation to perfection of the bill of exchange's system in Ukraine are being proposed and the basic constituents of effective mechanism of bill of exchange's circulation and ways of their perfection are being defined.

Ключові слова: вексель, вексельний обіг, організаційно-економічний механізм вексельних розрахунків, інфраструктура вексельного обігу.

Keywords: bill of exchange, bill of exchange's circulation, organizational and economic mechanism of bill of exchange's calculations, infrastructure of bill of exchange's circulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови господарювання переважної більшості підприємств аграрного сектору економіки України, які полягають, насамперед, у наявності значних обсягів накопичених дебіторської та кредиторської заборгованості, гострій потребі в обігових коштах, низькому рівні рентабельності в окремих підгалузях, істотному впливі факторів сезонності та низьких темпів окупності витрат, зумовили певні особливості формування та функціонування організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків у сільському господарстві.

В цілому, не зважаючи на відсутність сталого досвіду організації вексельного обігу, низький рівень правового забезпечення умов обігу та погашення векселів, брак відповідно налагодженої інфраструктури вексельного ринку, відповідних організаційно-правових інститутів та консультативних центрів із зазначеної проблематики питань, а також відсутність практики своєчасного повернення боргів, суб'єкти підприємницької діяльності в агропромисловому комплексі України все ж використовують векселі. Це викликано, насамперед, проблемою з обіговими коштами, простим механізмом застосування векселя як цінного паперу, можливістю розширення кола потенційних учасників вексельних правовідносин тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Широкий спектр актуальних питань організації вексельного обігу та вексельних розрахунків відображений в роботах таких українських дослідників, як О.М. Бандарук, О.Д. Василик [1], А.С.Гальчинський, А.В.Демківський, Л.Б. Долинський, Єрмак С.І. [2], О.М. Клименко, В.П. Ляшко, С.З. Мошенський, М.В.Ніконова, А.І. Римарук, Т.Б. Руденко [3] та ін.

Найбільш важливі проблеми вексельного обігу відображено в роботах таких відомих зарубіжних вчених, як В.П. Астахов, С.М. Барац, А.А. Вишневський, Л. Гольдшмідт, В.М. Гордон, В.В.Грачов, Л.Г. Єфімов [4], Ю.О. Кремер, А.В. Макєєв, С.А. Мізіковський, Д.А. Равкін, І.Я. Спірідонов, П.П. Цитович, Г.Ф. Шершеневич. Разом з тим, результати їх досліджень без врахування вітчизняних умов не завжди можуть з достатньою ефективністю використовуватися на практиці сільськогосподарськими підприємствами України.

В цілому, у наукових працях зазначених вчених детально опрацьовані питання суті, змісту, ролі та особливостей вексельного обігу. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання вдосконалення організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків та його основних елементів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Таким чином, враховуючи викладене, основною ціллю статті стало визначення сучасного стану розвитку організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків, його елементів в сільському господарстві України та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.

У відповідності до зазначеної цілі були визначені наступні завдання:

- розкрити поняття організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків в сільському господарстві України та його ключових елементів;
- визначити основні напрямки вдосконалення елементів механізму вексельних розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Питання, пов'язані з вдосконаленням організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків у сільському господарстві України потребують системного підходу щодо їх розв'язання, що визначило необхідність розробки відповідних науково обґрунтованих пропозицій та зумовило вибір теми статті і свідчить про її актуальність.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що з точки зору теорії фінансів, організаційно-економічний механізм вексельних розрахунків є невід'ємною складовою фінансового механізму. Як зазначає О. Василик, фінансовий механізм – це, по суті, методичні, організаційні і правові положення та заходи, які визначають функціонування фінансів в економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань. Фінансовий механізм можна визначити як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі форм і методів створення та використання

фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян [1].

На практичному рівні фінансовий механізм – це складова частина господарського механізму, яка являє собою взаємопов'язану сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин.

Умови господарювання переважної більшості підприємств аграрного сектору економіки України, які полягають, насамперед, у наявності значних обсягів накопичених дебіторської та кредиторської заборгованості, гострій потребі в обігових коштах, низькому рівні рентабельності в окремих підгалузях, істотному впливі факторів сезонності та низьких темпів окупності витрат зумовили певні особливості формування та функціонування організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків у сільському господарстві.

Тому під організаційно-економічним механізмом вексельних розрахунків у зазначеній галузі будемо розуміти сукупність організаційних та економічних важелів, які впливають на параметри системи вексельного обігу, що в кінцевому результаті сприяє формуванню та посиленню потенціалу суб'єктів господарювання – емітентів векселів, отриманню ними конкурентних переваг та покращенню їх фінансового стану.

Враховуючи зазначене, ключовими елементами організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків у сільському господарстві є: розвинена інфраструктура вексельного обігу, паритетні відносини з фінансово-кредитними установами та страховими компаніями, вексельні відносини з контрагентами сільськогосподарських підприємств (в тому числі, з постачальниками основних засобів виробництва – техніки, паливно-мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин, ветеринарних препаратів тощо; з підприємствами харчової та переробної промисловості), а також законодавчу базу, адаптовану до вимог міжнародного вексельного права.

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм вексельних розрахунків в сільському господарстві

Розробляючи заходи щодо вдосконалення вексельного обігу в Україні слід звернути увагу на поточний стан розвитку вексельного ринку. В цілому можна відмітити, що на даному етапі зазначений ринок залишається недостатньо організованим. Визначити точний обсяг векселів, що знаходяться в обігу, практично неможливо.

На нашу думку, основними причинами, які гальмують розвиток вексельного обігу в Україні є:

- 1) відсутність сталого досвіду організації зазначеного обігу;
- 2) низький рівень правового забезпечення умов обігу та погашення векселів;
- 3) брак достатньої кваліфікованої науково-методичної літератури з питань організації вексельного обігу;
- 4) відсутність процедури реєстрації випуску векселів суб'єктами господарювання та чітко окресленого порядку їх обігу, контролю за емісією векселів;
- 5) брак відповідно налагодженої інфраструктури вексельного ринку, а також відповідних організаційно-правових інститутів та консультативних центрів із зазначеної проблематики питань;
- 6) відсутність навичок та досвіду у суб'єктів господарювання в оформленні бланків вексельних зобов'язань;
- 7) попередні «традиції» використовувати векселі для різноманітних схем мінімізації оподаткування;
- 8) відсутність практики повернення боргів.

Водночас, незважаючи на ряд перешкод, векселі широкого використовуються в аграрному секторі держави, тому що вексель як особливий фінансовий інструмент здатен сприяти у розв'язанні цілого ряду проблем, які роками накопичувалися в сільському господарстві. В першу чергу, йдеться про проблему взаємної заборгованості підприємств.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що механізм ефективного вексельного обігу в аграрному секторі економіки України включає основні складові:

- 1) вдосконалення національного законодавства з питань обігу векселів шляхом його гармонізації з нормами міжнародного вексельного права;
- 2) удосконалену інфраструктуру вексельного обігу;
- 3) покращену платіжну дисципліну у вексельних розрахунках;
- 4) вдосконалені вексельні відносини з комерційними банками, страховими компаніями, а також усіма контрагентами..

Ефективна система розвитку вексельного обігу може бути побудована лише на повноцінній законодавчій базі. В першу чергу, йдеться про вдосконалення Закону України «Про обіг векселів в Україні», що зумовлене відставанням його як в сфері використання векселів суб'єктами, так і наявністю прогалин щодо загальних вексельних норм. Крім того, подальшого вдосконалення потребує законодавство, яким в Україні були запроваджені фінансові векселі. Необхідно розробити окремий нормативно-правовий акт (скоріше – закон) щодо обігу електронних векселів, що дозволить знизити ризики їх обігу.

Під інфраструктурою ринку векселів розуміють сукупність установ, що сприяють підвищенню ефективності функціонування цього ринку. На нашу думку, зазначена інфраструктура повинна включати в себе координуючі та контролюючі органи, а також сукупність установ та організацій, які можуть брати безпосередню участь у вексельних відносинах.

До складу зазначеної інфраструктури необхідно включити Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку України, спеціальні вексельні установи, рейтингові агентства, котирувальну вексельну систему, саморегулюючі організації, Державну службу статистики, мережу спеціалізованих видань та мережу освітніх закладів.

Зазначена інфраструктура повинна бути дворівневою: на першому рівні – одна центральна вексельна установа (її роль виконуватиме НКЦПФР), а на другому – мережа інших спеціальних вексельних установ.

Установи другого рівня, на відміну від центральної вексельної установи, можуть безпосередньо обслуговувати суб'єкти господарювання, а також надавати їм консультативну допомогу щодо проведення вексельних розрахунків. Роль зазначених установ, насамперед, можуть виконувати територіальні управління НКЦПФР.

У зв'язку з тим, що однією з основних проблем, які гальмують розвиток вексельних розрахунків в Україні, є саме інформаційна непрозорість, то однією з важливих складових інфраструктури вексельного обігу повинні стати рейтингові агентства.

Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми вважаємо запровадження рейтингування векселів – системи якісної оцінки векселя як різновиду фінансового

інструменту з урахуванням рівня спроможності зобов'язаної особи своєчасно та у повному обсязі виконувати зобов'язання за векселем.

Використання зазначеної системи дозволить об'єктивно оцінювати векселі, а наявність даних щодо рейтингів полегшить процедуру прийняття рішень майбутнім векселедержателем та дозволить уникнути зайвих ризиків. Крім того, запровадження системи рейтингування у вексельному обігу в цілому покращить розкриття інформації щодо векселедавців, започаткує ведення так званих рейтингових історій, тобто сприятиме зростанню прозорості вексельного обігу та підвищенню ефективності його функціонування. Зазначена система повинна бути запроваджена рішенням НКЦПФР.

Цілоком обґрунтованим є запровадження торгівлі векселями на спеціальних торговельних вексельних майданчиках. Такі майданчики доцільно було б створити безпосередньо при організаторах торгівлі цінними паперами. Це б сприяло як підвищенню ліквідності векселів, так і точному визначенню їх ринкової вартості.

По-суті, котирувальна система векселів надасть всім учасникам вексельного ринку та спростить процедуру пошуку контрагентів для угод по векселях. Зазначена система може бути реалізована на основі Інтернет – технологій.

Перевагою даної системи також повинні стати простота та зручність у користуванні: для всіх бажаючих у вільному доступі в Інтернеті за адресою електронної сторінки даної системи знаходяться документи, які регламентують доступ до системи. Важливою особливістю діяльності такої системи є орієнтація на інформаційну прозорість векселедавця.

Істотними складовими системи розвитку вексельного обігу повинні стати Координаційна рада з вексельного обігу (яка б координувала діяльність регуляторів та органів влади) й саморегулююча організація, наприклад, Вексельна Асоціація України. Необхідно зазначити, що ідея створення такої організації давно набула практичного в провідних країнах.

До компетенції подібної Асоціації можуть належати такі сфери діяльності: проведення експертизи векселів; збирання, обробка, аналіз та поширення інформації про вексельний ринок та його учасників; методичні та програмні розробки з питань вексельного обігу; консультування; проведення семінарів, тренінгів.

За даною Асоціацією можна також закріпити функцію ведення реєстрів фальсифікованих, прострочених і опротестованих векселів. Ключове місце в удосконаленні інфраструктурі має посісти також Державна служба статистики України, діяльність якої повинна бути направлена на систематизацію статистичних даних щодо векселів та їх обігу.

Необхідною умовою ефективного розвитку вексельного обігу є високий рівень знань та кваліфікації учасників такого обігу, отже, важливою складовою елементом системи розвитку вексельного обігу повинно стати вдосконалення системи освіти.

Крім того, детальну увагу слід приділити вдосконаленню існуючої системи звітності щодо видачі, обігу та погашення векселів. Вдосконаленню вексельних відносин з комерційними банками повинні сприяти відновлення позитивного іміджу векселя як інструменту комерційного кредиту.

Залучення страхових компаній у систему вексельних відносин збільшить доступність страхування для суб'єктів господарювання (50% вартості страхових внесків не потребують мобілізації грошових коштів, оскільки сплачуються за рахунок емісії векселя) і забезпечить дієвість державної програми часткової компенсації страхових премій, сплачених аграріями.

Отже, вирішити проблему забезпечення ефективного функціонування вексельного обігу, зокрема, в аграрному секторі економіки України, можна тільки на основі системного підходу. Розробка та впровадження окремих заходів не забезпечує комплексного вирішення проблеми, адже таким чином розв'язуються, як правило, локальні завдання в короткостроковій перспективі, відповідно, не вирішується проблема в цілому.

Таким чином, недосконалість та суперечливість окремих положень вітчизняного законодавства з питань вексельного обігу та відсутність затвердженої та узгодженої з усіма заінтересованими сторонами Концепції розвитку вексельного обігу в Україні, яка б визначала стратегічні напрямки подальшого розвитку системи вексельних розрахунків, у комплексі з поширенням негативної практики відмови від виконання вексельних зобов'язань, нівелюють позитивні можливості векселів та системи вексельного обігу в нашій державі. Водночас, запропоновані заходи щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму вексельних розрахунків в сільському господарстві сприятимуть поширенню практики застосування зазначених цінних паперів в сільському господарстві України.

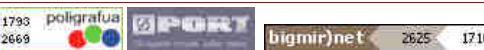
Література.

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / Василик О.Д. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
2. Єрмак С.І., Клименко О.М. Використання векселів сільськогосподарськими підприємствами для розрахунків з контрагентами / С.Єрмак, О.Клименко // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 79-83.
3. Рудненко Т.Б. Борги сплачують не слабкі. Непродумані законодавчі ініціативи руйнують вексельний обіг в Україні / Т.Б. Рудненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/borgi-splachuyut-ne-slabki/>.
4. Єфімов О. Фізичні особи та вексель / О. Єфімов // Юридичний журнал. – 2003. – №5. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=255>.

References.

1. Vasylyk, O.D. (2000), *Teoriia finansiv: Pidruchnyk* [Theory of Finances: Textbook], NIOS, Kyiv, Ukraine.
2. Yermak Ye.I. and Klymenko O.M. (2010) "Use of bills of exchange by agricultural enterprises for calculations with contractors", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 79-83.
3. Rudnenko T.B. (2013), "Debts pay not weak. Hasty legislative initiations destroy a bill of exchange's circulation in Ukraine", *Uriadoviy kur'ier*, available at: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=255>.
4. Yefimov O. (2003), "Physical persons and bill of exchange", *Yurydychnyj zhurnal*, vol. 5, available at: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=255>, (Accessed 8 Apr 2014).

Стаття надійшла до редакції 24.04.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"